

JUMINDA POOLSAARE SELTS

TRADITSIOONILISE RANNAKALANDUSE JA MERENDUSE VÄÄRTUSTE
KIRJELDUS JA SEISUND NII AJALOOSES KUI
TULEVIKUPERSPEKTIIVIS
KOLMAS ETAPP: LAHEMAA KOHALIKE KALURITE KÜSITLUS

Egert Hõim

Tallinn 2022

Uuring "Traditsioonilise rannakalanduse ja merenduse väärtuste kirjeldus ja seisund nii ajaloolises kui tulevikuperspektiivis. Teine etapp" on läbiviidud **Keskkonnainvesteeringute Keskuse** finantseerimisel.

Aruande autor: **Egert Hõim**

Aruande autoriõiguste kuuluvus: **Juminda Poolsaare Selts MTÜ**

Kasutustingimused: Aruande tekst on kasutatav vastavalt *Creative Commons* litsentsile "**Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel**" (CC BY-SA 3.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.et> (3.3.2020)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
EMPIIRILINE UURIMUS	5
Meetod	5
Kasutatud instrument	5
Valim	6
Protseduur	6
Tulemused	6
Looduskasutuse väärtused	6
Materiaalse pärandi väärtused	8
Rannakalanduse arenguvõimalused ja kaitsekorraldus	9
JÄRELDUSED	10
VIITED	11
LISA A	12

SISSEJUHATUS

Käesolev aruanne on osa uuringust traditsioonilise rannakalanduse ja merenduse väärtuste kirjeldus ja seisund nii ajaloolises kui tulevikuperspektiivis.” Aruanne koosneb Lahemaa kohalike kalurite ettepanekutest rannakalanduse säilitamiseks ja taastamiseks.

Kui uuringu esimesed etapid on eelkõige põhinenud kvalitatiivsetel meetoditel, siis käesolevas uuringus kasutati empiirilist küsitlust, mille põhjal on tehtud kokkuvõtte ja järeldused. Antud uuringu eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid probleeme näevad kohalikud kalurid ise rannakalanduses ning mida muuta keskkondlikul tasandil, et säilitada ja taastada rannakalanduse areng just kohaliku Lahemaa kaluri seisukohalt. Kaluritelt uuriti lisaks traditsioonilise rannakalanduse pärandi väärtusi, täpsemalt looduskasutuse väärtusi (kalapüügiviisid, -vahendid, püügikala, -maht) ja materiaalse pärandi väärtusi (paadikuurid, lautrid).

EMPIIRILINE UURIMUS

Meetod

Andmete kogumiseks kasutati veebipõhist küsitlust “Google Forms” keskkonnas.

Kasutatud instrument

Uuringus kasutatud küsimustik koosnes 13 vaba- ja valikvastustega küsimusest, millest 5 küsimust on seotud looduskasutuse väärtustega (näiteid küsimustest- “Missugused kalapüügiviisid on olnud kasutuses?”, “Millal on püügiperioodid?”), 3 küsimust materiaalse pärandi väärtustega (näiteid küsimustest- “Millised/kus on lautri- ja sadamakohad?”, “Millised/kus on võrgu- ja paadikuurid?”), 4 küsimust rannakalanduse arengu ja kaitsekorraldusega (näited küsimustest- “Milline peaks olema kalastuslubade korraldus?”, “Millised soovid on Teil rannakalanduse arenguks?”) ning ühest lisatähelepanekute/soovituste küsimusest. (vt LISA A)

Valim

Valimiks on valitud Lahemaa kohalikud kutselised või harrastuskalurid. Valimi moodustas 10 kalurit, kellest kõik 100% ($N=10$) olid mehed.

Protseduur

Uuringu küsimustik loodi “Traditsioonilise rannakalanduse ja merenduse väärtuste kirjeldus ja seisund nii ajaloolises kui tulevikuperspektiivis” esimese etapi põhjal (Kelli A, et al, 2020). Esmalt pandi küsimustik paika, mis põhines Kelli (2020) uuringu traditsioonilise rannakalanduse pärandi väärtustest (looduskasutuse väärtused, materiaalse pärandi väärtused) ning viidi läbi pilootküsitlus kohaliku kaluri peal, kas küsimustest saadi aru. Seejärel kollektiivselt

uurimisrühmaga täpsustati küsimustiku sõnastus ning tehti korrektuurid ning seejärel koostati põhiküsitluse läbiviimiseks elektrooniline küsimustik “Google Forms” keskkonnas.

Valim moodustati juhuvalimina ehk helistati kohalikele kaluritele, kellelt küsiti teiste kohalike kalurite kontakti.

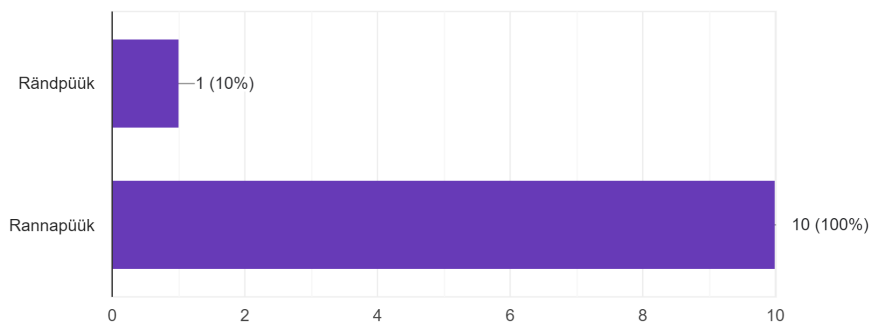
Tulemused

Looduskasutuse väärtused

Looduskasutuse väärtuste all uuriti 4 küsimust, mis seostasid püügiviiside, püügiobjektide ja püügiriistadega. Esimesest küsimusest nähtub, et kõik vastanud tegelevad ($N=10$) rannapüügiga ja üks vastanu ka rändpüügiga (vt Joonis 1.)

Missugused kalapüügi viisid on olnud kasutusel?

10 responses

Joonis 1. Kalapüügiviisid

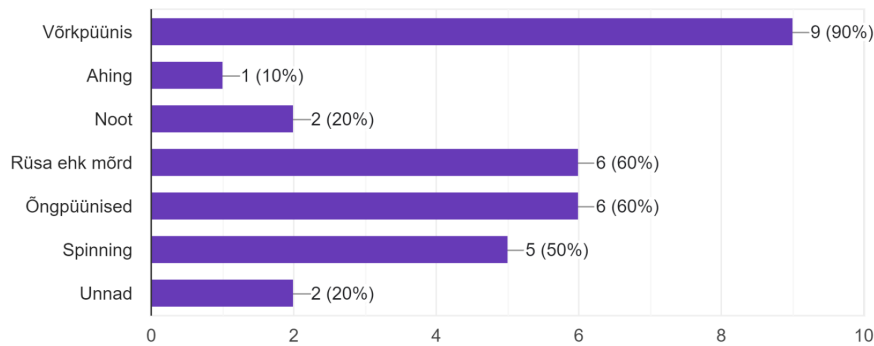
Püügiperioodide küsimusele vastasid enamik kalureid, et nad püüavad aastaringsest. Üks vastanu märkis, et püüab ainult suvel juunist septembrini. Samuti täpsustas üks vastanu, et intensiivsem püügiaeg kestab aprillist oktoobrini.

Kalapüügiriistadest on enim kasutuses võrkpüümis, mida on märkinud vastanutest 90% ($N=9$). Sellele järgneb rüsa ja õngpüünised, mida on märkinud 60% vastanutest ($N=6$). Spinningut on

märkinud täpselt pooled ehk 50% ($N=5$). Kõige vähem kasutatakse ahingut, nooti ja unnasid. (vt Joonis 2)

Millised kalapüügiriistad on kasutuses olnud?

10 responses

Joonis 2. Kalapüügiriistad

Püügiobjektidest on enim väljatoodud lest, siig, meriforell, ahven ja räim. Kaks vastanut tõid välja, et püüavad veel säruga, sellele lisaks on kaks vastanut märkinud, et püügiobjektideks on veel tint ja kilu. Üks vastanu tõi veel eraldi välja, et püüab angerjat ja turska, kuid saagikuse rohkus on praktiliselt kadunud.

Viimaseks küsiti, millised on põhilised püügikohad kaluritel. Siinkohal on vastused jaotunud erinevalt, kuid levinumateks püügikohtadeks osutus Kolga laht ja Hara laht. Lisaks on välja toodud järgnevad püügikohad nagu Juminda neeme tipp, Leesi, Tapurla sadam, Kalvi ja Aseri piirkonna meri. Üks vastanu märkis, et püüab ka järvedest nagu Kahala järv, Lohja järv, Soodla veehoidla ja Paunküla veehoidla.

Materiaalse pärandi väärtused

Materiaalse pärandi väärtuste all uuriti erinevaid lautri- ja sadamakohti, võrgu- ja paadikuure ning ajaloolisi kinnis- ja maastikuobjekte. Siinkohal küsiti kaluritelt erinevaid asukohti, mida nad teavad Lahemaal asuvat või on oma enda kasutuses.

Lautri- ja sadamakohtadest toodi välja erinevaid asukohti Lahemaal. Populaarseim sadamakoht, mida nimetati on Hara sadam. Kaks vastanud tõid välja Kolga- Aabla sadama, mille puhul üks vastanu täpsustas, et sinna paadiga enam ligi ei pääse, kui ei ole vastavat eriluba. Veel nimetati Hämmelbergi sadamat ja Tammistut. Lautrikohtadest viidati Leesile ja Jumindale ning täpsustati, et ajalooliselt oli peaaegu igal kaluriperel oma lautrikoht.

Võrgu- ja paadikuuride osas märgiti neid vähe või üleüldiselt. Toodi välja, et Jumindal asub 5 paadikuuri ja ka Leesil mõned. Siinkohal jäid vastused puudulikuks.

Kinnis- ja maastikuobjektide kohta jäid vastused samuti puudulikuks. Toodi välja, et Malusi saarel asub kirik, Leesil on üks kalakabel ja Jumindal asub neid kaks. Lisaks nimetati mõned pärimuskivid nagu Laidova kivi, Lai kivi ja Rehe kivi.

Rannakalanduse arenguvõimalused ja kaitsekorraldus

Esmalt küsiti vastanutel, milline peaks olema kalastuslubade korraldus. Esines erinevaid arvamusi. Läbiv arvamus oli see, et kutselistel peaks olema ajalooline õigus ja harrastajatel pigem rangem, üks vastanu nentis: “Harrastuspüügi lubade korraldus on päris hea kuid ajaloolised kalastuslood võiksid olla odavamad ja kättesaadavamad ning aastamaks võiks olla selle võrra suurem.” Teine vastanu tõi ka põhjalikult välja murekoha: “Leian, et kalastuslubade praegune korraldus on toimiv, st. ajaloolistele printsiipidele ülesehitatud lubade jaotus. Samas aga arvan, et peaks selgemalt eristama ja ehk ka eelistama neid kalureid, kelle kalapüügialasest tegevusest tegelikult müügikäive tekib. Mitmetes Eesti piirkondades kasutatakse kutselise püügi lube harrastusliku püügi läbiviimiseks.”

Teiseks küsiti, mis soovid on kaluritel endal rannakalanduse arenguks. Sellel teemal toodi välja erisuguseid probleemkohti, mida rannakalanduse säilitamiseks ja arenguks võiks teha riiklikul tasandil. Suurimateks probleemkohtadeks osutus rannakalanduse rahastus ja kalavarusid vähendavate tegurite ohjamine. Näiteks nentis üks vastanu, et kalavarusid peaks kaitsma komplekselt võttes arvesse ka looduslike mõjureid, mereimetajate ja merelindude ohjamist, kalade rändeteede avamist jne. Teisalt toodi välja ka probleemkohana harrastuspüügi ja kutselise püügi piiritlemise- “Huvipüük, mida täna tehakse ajaloolise püügiõiguse nimetuse all, aga kus kala ei püüta tarbija kalaga varustamise- ega tuluteenimise eesmärgil, peaks vastama sisule, ehk see peaks olema seaduse silmis harrastuslik püük, seni kuni need 2 on kokku segatud, ei saa rannapüük areneda ja selle säilimine on ohus, selline segu kahest valdkonnast ohustab kalavarusid ja raskendab kalapüügi osas tehtavat järelvalvet.”

Kolmandaks uuriti, missugused on keskkondlikud võimalused looduslikku kalavarude suurendamiseks. Üldjuhul leiti, et tuleks mereimetajate ja -lindude ohjet suurendada- “Läänemere-üleselt tuleks defineerida kormorani ja hallhülge arvukuse optimumid ja vastavate optimumidest väljumisel peaks olema ohjekavad, kuidas optimum saavutada ja seda hoida.” Toodi ka välja, et kaladele tuleks avada rohkem rändeteid. Võimalustena pakuti veel välja jõgedesse kalamaimu laskmine ja kudekala püügi keelustamine.

Neljandaks küsiti tuleviku meremajandamise viiside kohta. Siin toodi välja erisuguseid looduse poolt pakutavate võimaluste majandamist. Pakuti väike kalakasvatuste suurendamist- “Väiksemaid kalakasvatusi võiks rohkem olla kuna tormiseid perioode on aina rohkem ja värsket kala soovivad kõik saada ja sealt saadud kalamarja tarbimine ei ole keskkonnale kahjulik.”, karbi kasvatuse edendamist, roostiku niitmist (loomakasvatuse edendamine, ehk roostiku kasutamine toiduks).

Lisatähelepanekute osas viidati eelnevalt vastatud küsimustele. Leiti, et külaelanikul peaks olema eeliseid harrastuskalurite ees, et kohalikul kaluril võiks olla vaba ligipääs sadamasse paadiga ja et rannakalandusega kutseliselt tegelevatele inimestele taastataks toetusi, ehk edendada võimekust elatuda rannakalandusest.

JÄRELDUSED

Küsitluses osalenud 10 kohalikku kalurit andsid tagasiside, mis on nende vaatest probleemkohad rannakalanduses ja tegid tähelepanekuid, kuidas edendada kohalikul tasandil rannakalandust, sellega tegelevate inimeste võimalusi ja ka keskkonna seisukohalt edendada kalavarude säilimist ning suurendamist. Kohalike kalurite ettepanekud on see, mis peegeldab nende enda seisukohalt eksisteerivat probleemi ja sellega peab arvestama. Suurel määral leiti probleeme harrastuskalastamise ja kutselise kalastamise piiride hääbumises, millele viitas ka üks küsitletutest põhjalikult: “Kutselisele kalapüügile seatud nõudeid tuleb leevendada. Ajalooline püügiõigus on igand. Kalalaeva registri nõue kutselisel kalapüügil rannikumeres on põhjendamatu. Kutselise kalapüügi kui ettevõtlusvormi nõuded tuleb viia samale tasemele, kui muudel ettevõtlus vormidel. Rakendada tuleb võrdse kohtlemise printsiipi, mitte takistada rannakalandust kui ettevõtlus vormi liiksete ja põhjendamatu regulatsioonidega”. Paljud küsitletutest leidsid, et kohalikel kaluritel on ajalooliselt olnud eelisõigus ja see peaks ka nii jääma. Toodi ka välja rannakalanduse toetuste vähesus, mida võiks suurendada. Probleeme leiti ka mereimetajate ja -lindude ohjes. Sel puhul leiti, et riiklikul tasandil oleks tarvis paremaid regulatsioone ja luua ohjekava hallhüljestele ja kormoranidele, kes ohustavad enim saagikust. “Kogusaakide languses on tugev roll ka selles, et mitmed kalurid on hallhülge tõttu püügi tänaseks lõpetanud. Näiteks Harjumaal lõpetas mõned aastad tagasi 2 suurpüüdjat, kogusaagid kukkusid ligi 2x. Uuringutes käsitletakse seda justkui selliselt, et kalavarude seis on 2x halvenenud, tegelikkus oli see, et hoopiski kalavarudele püügisurve vähenes (kalavarude seisund tinglikult öeldes paranes) 2 kaluri tegevuse lõpetamise tõttu”, leidis üks küsitletutest.

Probleemkohti on mitmeid, millele tuleks tähelepanu pöörata ja uuringu eesmärk anda edasi kohalike kalurite tagasisidet nende probleemkohtade üle, leiab loodetavasti ka kandepinda.

VIITED

Kelli, A., Paulus, A., Larsen, P.-B., Kindel, M. 2020. Traditsioonilise rannakalanduse ja merenduse väärtuste kirjeldus ja seisund nii ajaloolises kui tulevikuperspektiivis. Esimene etapp. Tartu Ülikool.

LISAA

Looduskasutuse väärtused

1. Missugused kalapüügiviisid on olnud kasutusel?
 - Rannapüük
 - Rändpüük
2. Millal on püügiperioodid?
3. Millised kalapüügiriistad on kasutuses olnud?
 - Võrkpüünis
 - Ahing
 - Noot
 - Rüsa ehk mõrd
 - Õngpüünised
 - Spinning
 - Unnad
 - Muu
4. Millised on olnud püügiobjektid?
5. Millised/kus on kalastuspaigad ja püügikohad?

Materiaalse pärandi väärtused

6. Millised/kus on lautri ja sadamakohad?
7. Millised/kus on võrgu- ja paadikuurid?
8. Millised/kus on ajaloolised kinnis- ja maastikuobjektide kompleksid (kalakabeli paigad, pärimuskivid, laevaehitusplatsid)

Rannakalanduse arenguvõimalused ja kaitsekorraldus

9. Milline peaks olema kalastuslubade korraldus?
10. Millised soovid on Teil rannakalanduse arenguks?
11. Missugused on keskkondlikud võimalused looduslikku kalavarude suurendamiseks?
12. Millised peaksid olema tuleviku meremajandamise viisid? (Nt. vesiviljelus-vetika ja karbi kasvatus, väiksem kalakasvatus, roostiku niitmine ja sellest millegi tootmine jne.)
13. Kui Teil on veel lisatähelepanekuid, siis saate siia vabalt vastata. (Ettepanekud seoses merekultuuri ja rannakalanduse edendamise, näiteks laevaehituspaikade arendamisega jne.)

